

gyelmet a Szovárdok fontosságára a gesztában, a Szovárdok (oklevelekkel is körvonalazható) kapcsolódását Velek és Bors hatalmi körhöz, s arra a tényre, hogy ezek alapján valamiféle különleges kapcsolatot tételezhető fel a krónikás és a nemzetség között. Mindeközben a nemzetség birtoklástörténetének bemutatását nyújtja, s a keleten maradt magyarok problematikájához is érdemben szól hozzá. Az Anonymus-irodalom szempontjából is fontos munka született, ami által (a Névtelennek a Szovárd nemzetséghez való tartozásának elfogadásától függetlenül is) a krónikás művének tendenciáit,

szerkezetét és írói technikáját sokkal pontosabban és világosabban látjuk. Benkő Loránd professzor korábbi munkáiban is éppen a nyelvészetet és történeti földrajzot maximálisan hasznosító névtörténeti kutatásokkal adott új irányt és lendületet az Anonymus-kutatásoknak, s csak remélni tudjuk, hogy a korábbiakhoz hasonlóan e könyvének is lesz még folytatása, miként azt is, hogy idegen nyelven is összefoglalja eredményeit, elsősorban a romániai és szlovákiai kutatás számára.

Veszprémy László

SÉBASTIEN MAMEROT

UNE CHRONIQUE DES CROISADES

Les passages d'outremer

(Édition complète, adaptée et commentée. 1–2. kötet.
Taschen, Hong Kong–Köln–London, é. n. [2009.] 286 fol., 236 o.)

A keresztes háborúk történetét tárgyaló francia nyelvű kézirat fakszimiléjét, illetve mai modern francia olvasatát nyújtja jelen vállalkozás Danielle Quéruel és Fabrice Masanès jóvoltából, Thierry Delcourt bevezető és értelmező tanulmányaival. A kéziratot ma a francia Nemzeti Könyvtár, a Bibliothèque Nationale de France őrzi, a BnF fr. 5594. számú jelzet alatt. A kézirat festőjét nem ismerjük, de tudjuk róla, hogy a korszak egyik legjelentősebb illuminátor egyéniségének a műhelyéhez köthető, a Bourges-ban 1465 és 1493 között tevékenykedő Jean Colombe alakjához. Maga a mű XI. Lajos francia király hű embere, az ősi arisztokrata család sarja, Louis de Laval-Chatillon megbízásából 1472 és 1474 között készült, szerzője pedig a megrendelő titkára és káplánja, Sébastien Mamerot volt.

A szerző urát hosszú időn át követte annak állomáshelyeire, legyen az genovai vagy éppen champagne-i kormányzó, miközben a Troyes-i Szent István társaskáptalan kanonoki stallumát is neki köszönhette. Mamerot termékeny irodalmi pályával büszkélkedhet: megírta a vasos terjedelmű *Histoire des neuf preux*-t (később kiegészítve kilenc hősnő, már sokkal kurtább életírásával), melyhez később egy külön műben, a *Trois grands*-ban külön is megírta Nagy Sándor, Nagy Károly, valamint Pom-

peius életét. Később franciára fordította Trop-pai Márton világkrónikáját (*Chroniques martiniennes*), amit 1370-ig liège-i Werner, majd 1424-ig egy névtelen nyomán egészített ki. Forrásait a világkrónika esetében is igen szabadon használta, szükség szerint egészítve ki az *Otestamentummal*, Guido delle Colonne trójai történetével, vagy éppen Gautier de Châtillon művével. Szintén ura megbízásából fordítja le, bár francia földön nem egyedülként, Benvenuto da Imola római történetét (*Romuleon*).

Összesen három kézirat hagyományozta ránk a keresztes háborúk történetét. A jelen kiadásra kiválasztott kézirat ezek közül a legelegánsabbban és legszebben, leggazdagabban díszített. A szerzőnek ez a műve vált a legnépszerűbbé, 1518-ban Párizsban nyomtatásban is megjelent Michel Lenoir-nál, kiegészítve további kapcsolódó tárgyú szövegekkel. Kéziratunk Nagy Sándor mitikus jeruzsálemi záródoklatától a nagyon is valóságos, 1395. évi nikápolyi hadjáratig mutatja be a hadjáratokat. Ezek emléke, a török előrenyomulás eseményei élénken foglalkoztatták a korszak közvéleményét, miközben a megrendelő saját őseinek is emléket állított közvetve (név szerint azonban nem említi meg őket), így V. Guy az első keresztes hadjáratban vett részt, XIII. Guy pedig

Rodosz szigeténél vesztette életét 1414-ben, visszatérőben egy szentföldi zarándokútról.

A szerző hosszan adja elő az első kereszties hadjárat történetét (6–35. fejezet), ami annál is érdekesebb, mivel részletesen elmeséli a keresztiesek magyarországi viszontagságait. Ismertetésünk megírásának is az az egyik oka, hogy rámutassunk: miután a XIII. századtól kezdve Magyarország képe a francia történeti irodalomban egyértelműen pozitív lett (amint azt Csernus Sándor bizonyította), a hadjárat eseményei a magyarokat – a korabeli krónikáknak megfelelően – a keresztiesek akadályozóiként és ellenségeiként állítják az olvasó elé. A krónikák beállításán nem nagyon torzít, sőt meglehetősen pontosan követi ősforrásait, Aacheni Albertet és Guinert de Nogent, akiket Tiroszi Vilmos krónikájából ismerhetett meg. A nyilván nem történetész fordító nem vette észre, hogy Toilembourg nevében az egyébként biztosan nem azonosítható Tollenburg fedezhető fel (vö. *Makk Ferenc–Thoroczkay Gábor* [szerk.]: *Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről*. Szeged, 2006. 308. o. és korábbi írásomat: *Magyarország és az első kereszties hadjárat*. Aacheni Albert tanúsága. *Hadtörténelmi Közlemények*, 2005. 501–516. o.), de biztosan nem Sopron, ami a krónikában Ciperon-ként fordul elő.

Egy egész oldalas, három részre osztott miniatúra felső része ábrázolja Ninestelen Valter seregét, amikor a Morava (Száva?) mellett a magyarok elveszik tőlük páncéljaikat (f. 21^r), valamint Gottschalk és a magyarok csatáját (f. 25^v).

II. András kereszties hadjáratát francia kapcsolódás hiányában mellőzi, de Zára 1202. évi elfoglalása kapcsán is csak a fordító jegyzetéből derül ki, hogy a város a magyar király fennhatósága alatt állott. A 83–85. fejezetben, a nikápolyi hadjárat leírásánál ismét nagy szerephez jut Magyarország.

A mű forrásait tekintve kora elterjedt kézikönyveit használta: Beauvais-i Vince nagy művét, a *Speculum historiae*t, Tiroszi Vilmosnak még a kereszties háborúkkal egykorú, klasszikus munkáját és Boucicaud marsall életírását, amit a vonatkozó 83. fejezetben többször is idéz. Három kép jut a nikápolyi hadjáratnak. Az első Zsigmond király Buda előtt fogadja a burgund kontingenst. Zsigmond a tisztelete jeléül megemeli koronáját, miközben ábrázolásában már semmi nyoma sincs a megszokott Zsigmond-portréknak. Az alsó regiszterben Rachova ortodox lakói átadják a város kulcsait a keresztieseknek (f. 260^r). A csatát egy külön kép mutatja be, jól érzékeltetve, hogy a keresztény lovagok rohamát megtörik a törökök földbeszúrt karói, mögötte a gyalogos íjászok állnak, s csak ezek mögött a török lovaság. Az alsó részben I. Bajezid szultánt látjuk, aki legyilkoltatja a keresztény foglyokat (f. 263^v). A harmadik képen már a váltságdíjat begyűjtő szultán látható, alul a Dunán hajókon menekülő keresztiesek (f. 267^v). A szövegből kiderül, hogy a keresztény seregek akkor sem menekülhettek volna el, ha a magyarok alkotják az elővédet – miként azt a magyar király ajánlotta –, s ezzel a csata kimenetele is másként alakult volna. A szerző elismeréssel szól a mindvégig kitartó magyar nádorról, de a jegyzet a nevét nem adja meg és sorsáról sem szól.

E kiadás értékét növeli, hogy a mai napig nem volt kritikai kiadása a *Kereszties háborúk történetének*, s az most könnyen hozzáférhetővé vált. A szöveg egyes részei, érthető okokból, a magyar történelem és történeti ikonográfia érdeklődésére is számot tarthatnak, s a kötet a középkori források meglepő utóéletének is bizonyosságát nyújtja.

Veszprémy László

ALEXANDRU MADGEARU

THE WARS OF THE BALKAN PENINSULA: THEIR MEDIEVAL ORIGINS

Scarecrow Press, Lanham, Md.–Toronto–Plymouth, 2007. 232 o.

A Szerző, a bukaresti Védelmi és Hadtörténeti Kutatóintézet munkatársa, a régió középkori történetének jeles ismerője, korábban egy figyelemreméltó bizantinológiai munka

(Organizarea militară bizantină la Dunăre în secolele X–XII. București, 2007.) valamint egy angolra is lefordított, témájánál fogva magyar vonatkozásokban gazdag Anonymus-mo-